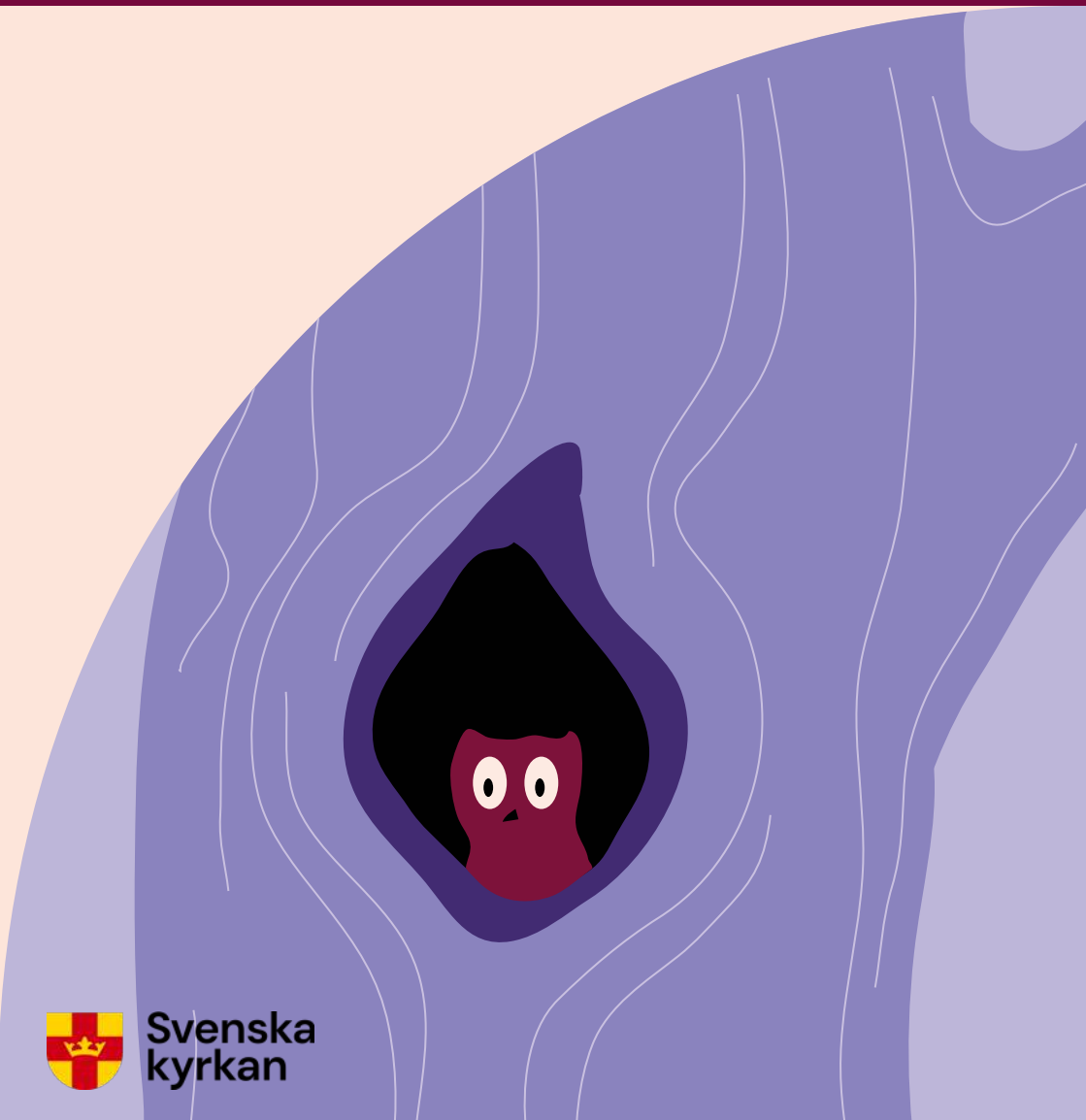

Naturvärlden med fokus på *träd*

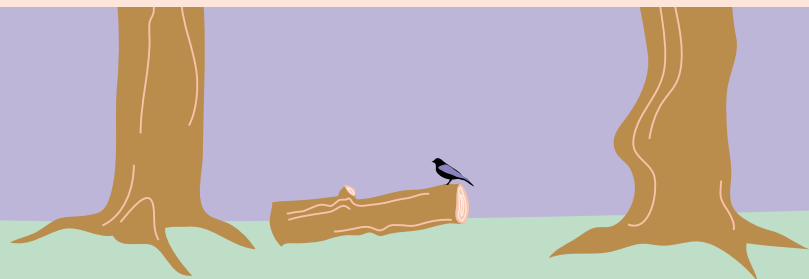

Svenska
kyrkan

Trädens centrala roll för naturvärden

Träd är den viktigaste strukturen för biologisk mångfald på kyrkogårdar och begravningsplatser. De fungerar som livsmiljöer och kontinuitetsbärare över lång tid. En del arter kan leva i vilket trädslag som helst, medan andra är beroende av ett eller ett par specifika trädslag. Exotiska trädslag är ofta, men inte alltid värd för färre arter. Naturvärden kopplade till träd uppstår främst genom artval, ålder, kontinuitet och en variation av livsmiljöer. Gamla träd är särskilt värdefulla eftersom de utvecklar komplexa strukturer såsom håligheter, död ved och grov bark, vilket skapar livsmiljöer för ett stort antal arter.

Naturvärden kopplade till träd handlar om att förstå trädens ekologiska funktion, att bevara och utveckla deras strukturer över tid samt att arbeta med kontinuitet snarare än enskilda åtgärder. Träd bör ses som långsiktiga livsmiljöer som kräver planering, kunskap och en konsekvent förvaltning. Gamla träd kan i vissa fall beskäras på särskilda sätt för att kunna stå kvar och fortsätta gynna den biologiska mångfalden, men då är det viktigt att informera besökare om detta. Ta hjälp av länsstyrelsen och VETcert certifierad arborist för att diskutera lämpliga åtgärder för de gamla träden. Läs mer om hur du upphandlar arborist i guiden *"Upphandling av arborist"*.

Vad skapar naturvärden i träd?

På begravningsplatser finns ofta träd med höga naturvärden, ibland även särskilt skyddsvärda träd. Vid åtgärder som kan påverka sådana träd ska länsstyrelsen kontaktas för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Särskilt skyddsvärda träd omfattar:

- **Jätteträd:** Levande eller döda träd som är grövre än en meter i diameter.
- **Mycket gamla träd:** Levande eller död gran, tall, ek och bok som är äldre än 200 år. Övriga trädslag som är äldre än 140 år.
- **Grova hålträd:** Levande eller döda träd med en stamdiameter över 40 centimeter som har utvecklade håligheter i stam eller i grövre grenar.

Ålder och dimension

Naturvärden ökar generellt med trädets ålder och storlek. Träd som är grova, har håligheter, grov bark och träd med lång kontinuitet på platsen har högst värde.

Blommning

Vissa trädarter som blommar tidigt, till exempel säl, fyller en särskilt viktig funktion för tidiga insekter men även träd som lönn, lind och oxel är viktiga nektar- och pollenkällor. Variation av trädarter och blomningstider säkerställer att det finns föda för insekter under hela säsongen.

Strukturer i trädet

Flera av de strukturer som bidrar till höga biologiska värden sammanfaller med de strukturer som kan påverka trädets stabilitet. Det innebär att samma egenskaper ofta behöver beaktas vid bedömning av biologiska värden och vid bedömning av risker.

Dessa inkluderar bland annat:

- Håligheter med eller utan mulm, det material som bildas i håligheter i träd av murken ved, insekter, löv mm.
- Döda grenar och död ved.
- Blottad ved.
- Savflöden.
- Grov bark.

Dessa strukturer utgör viktiga livsmiljöer för en rad arter och ökar trädens biologiska värde. Det är viktigt att inte ta bort sådana strukturer eller träd med dessa i onödan. Samtidigt kan de i vissa fall innebära en ökad sannolikhet för skador eller kollaps. Åtgärder bör först övervägas efter att en korrekt riskbedömning har genomförts. I många fall kan biologiska värden bevaras samtidigt som risk hanteras genom anpassade åtgärder. Se även guiden "*Riskbedömning*" för mer information.

Gör så här

Analys av naturvärden

För analys av platsens naturvärden kan Svenska kyrkans manual "*Inventeringsmanual för ekologiskt värdefulla miljöer*" och värderingsmodellerna för bedömning av naturvärden i "*Fria eller fälla 2.0*" användas. Vid behov kan även extern hjälp nyttjas för att identifiera vilka naturvärden som finns på platsen.

Analysen bör omfatta både platsen och dess landskapssammanhang samt tillgängliga underlag om arter och värdekärnor. Länsstyrelsens webbGIS och Artportalen kan användas som underlag för analysen. Om ett träd står i eller nära en värdekärna blir det extra viktigt att bevara. Naturvärden i träd kan bedömas både översiktligt i relation till omgivande miljöer och på individnivå.

En översiktlig bedömning innehåller frågeställningar som:

- Finns det liknande strukturer i närliggande miljöer?
- Finns det arter i omgivningen som kan eller kommer kunna nyttja kyrkogårdens miljöer?
- Utgör träden en del av en allé, trädkrans eller annan struktur?
- Finns det spridningsmöjligheter mellan trädmiljöer?
- Förekommer rödlistade arter?
- Finns det död ved? I träden, stående eller liggande.

- Har träden i området en variation i ålder?

Analys av naturvärden hos enskilda träd innehåller bland annat frågeställningarna:

- Har trädet stamhåligheter?
- Är trädet över en meter i diameter i brösthöjd?
- Är trädet mycket gammalt?
- Hyser trädet rödlistade arter?
- Har trädet grov bark, barklös ved eller omfattande savflöde?

Strategiska arbetssätt

Förvaltningen bör:

- Arbeta med långsiktiga trädplaner.
- Analysera platsens naturvärden och inkludera detta i trädplanen.
- Inventera och följa upp trädbestånd.
- Inventera arter på och i träd.
- Prioritera bevarande framför borttagning av träd.
- Skapa variation i ålder och struktur med hjälp av strategisk trädplantering.

- Integrera naturvärden i alla beslut.
- Aldrig ta bort träd endast på grund av upplevd risk, utan först efter att en korrekt riskbedömning gjorts där inga andra åtgärder anses rimliga utan borttagning är det enda kvarvarande alternativet.
- Informera om åtgärder och naturvärden på platsen.

Skötsel som påverkar naturvärden positivt

Bevara befintliga värden

- Låt gamla träd stå kvar så länge som möjligt.
- Undvik att ta bort död ved i onödan.
- Använd högstubbar som alternativ till fällning.
- Om trädet måste fällas, spara den döda veden, speciellt stammen i en faunadepå. Om stammar har ihåligheter bevara dem stående hellre än liggande för att arterna skall överleva.

Anpassa åtgärder

- Beskrining som metod ska användas för att minska risker. Det vill säga, viktiga strukturer ska främjas och döda grenar tas bara bort om de utgör en risk.
- Prioritera åtgärder som bevarar funktion och livsmiljöer.

Säkerställ kontinuitet

- Planera för successiv föryngring.
- Etablera nya träd innan gamla försvinner.

Artdiversitet

- Variation bland trädarter skapar olika livsmiljöer. Se även guiden "*Inhemskt och exotiskt*". Samtidigt som vissa hotade arter kan vara beroende av ett specifikt trädslag.
- Blomning vid olika tider på säsongen säkerställer föda för insekter.

Viktigt att känna till

- Begravningsplatser är ofta mycket viktiga platser för biologisk mångfald då kontinuiteten möjliggör långlivade livsmiljöer för olika arter.
- Det finns ofta alternativa åtgärder, som gynnar naturvärden, istället för fällning.

Vanliga misstag att undvika

- Att fokusera på risk utan att väga in naturvärden.
- Brist på kunskap om trädens biologiska funktion.
- Avsaknad av uppdaterade trädplaner där analys av naturvärden saknas.
- Att genomföra åtgärder utan en helhetsanalys av hur naturvärdena påverkas.
- Att inte informera om varför gammalt eller hårt beskuret träd står kvar.

Checklista för förvaltaren

- ☐ Har vi identifierat platsens naturvärden?
- ☐ Har vi en uppdaterad trädplan?
- ☐ Är platsens naturvärden integrerade i trädplanen?
- ☐ Har vi en långsiktig plan för bevarande och utveckling av de naturvärden som finns?
- ☐ Har vi tänkt på naturvärden innan en åtgärd på träd genomförs?
- ☐ Har vi kontaktat länsstyrelsen för råd?

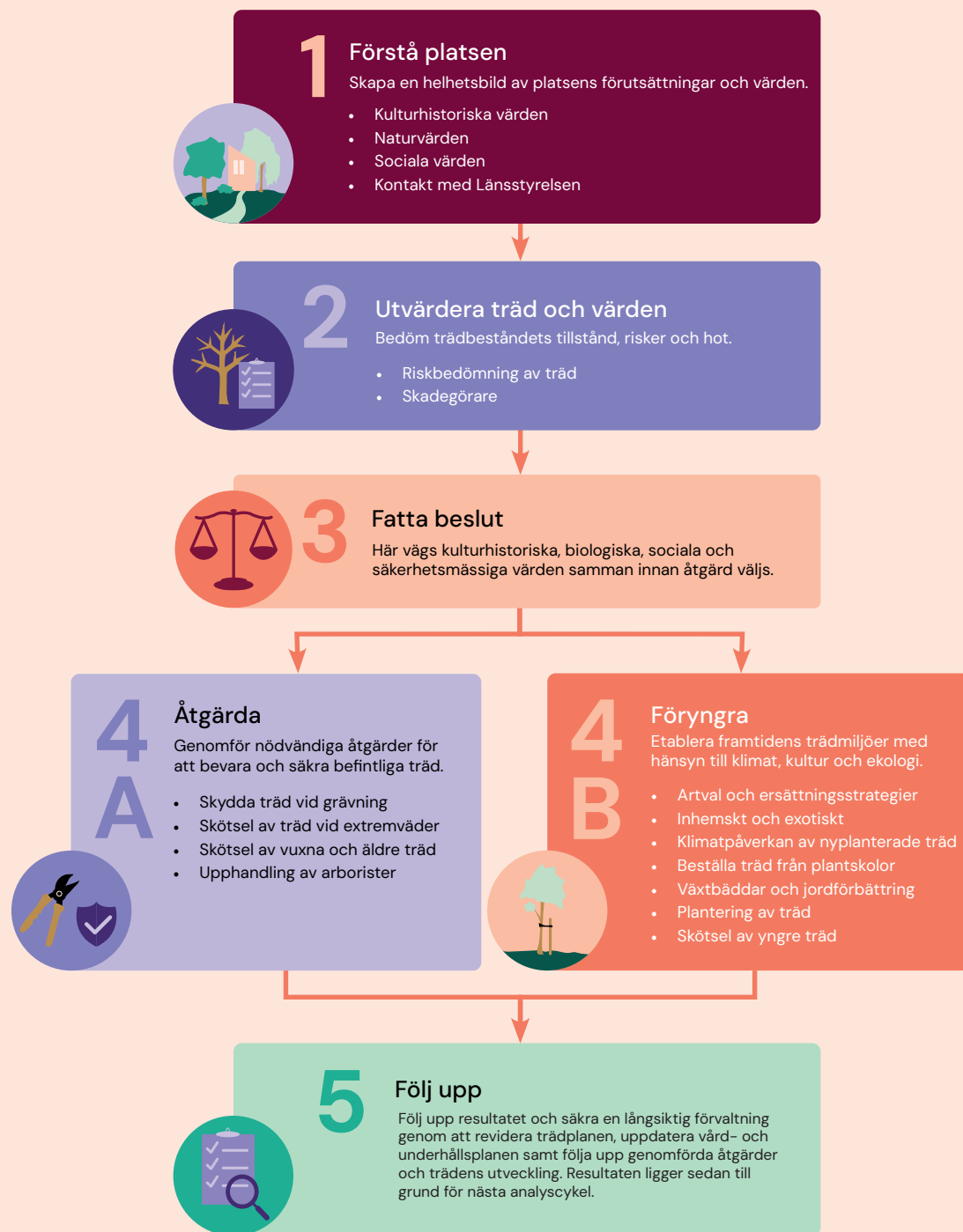
Länsstyrelsen?

Trädplan?

Långsiktig
plan?

Platsens
naturvärden?

Process och samband mellan guiderna

Den här guiden är del av en serie om förvaltning av träd på *begravningsplatser*

Artval och ersättningsstrategier

Inhemskt och exotiskt

Klimatpåverkan av nyplanterade träd

Kontakt med länsstyrelsen

Beställa träd från plantskolor

Kulturhistoriska värden

Naturvärden

Plantering av träd

Riskbedömning av träd

Skadegörare

Skydda träd vid grävning

Skötsel av träd vid extremväder

Skötsel av yngre träd

Skötsel av vuxna och äldre träd

Sociala värden

Upphandling av arborister

Växtbäddar och jordförbättring